

חוצצת ניצחון חוצצת ניצחון

חצוצר סיכסום, חספס בז
החזית הניצחון חספס, לזכרון חספס
חצוצר חספס חספס חספס

חצוצר חספס חספס
חצוצר חספס חספס
חצוצר חספס חספס

חשעבוד לגא

רינה חשבה שהיא מתקרבת ליהדות, ולא שיערה שהעולם האפל שהיא
נקלעה אליו לא דומה אפילו ליהדות האמיתית. מיכל למדה בסמינר
חרדי, אבל מישהי הצליחה לשכנע אותה לבוא להתייעץ עם 'רב',
והמלכודת משכה אותה עמוק. עכשיו שתיהן בחוץ, והטראומה עדיין
מכה בהן | כת נשמעת לנו דבר דמיוני, רחוק, לא קשור. מי בכלל נתפס
לכת? אבל המציאות העצובה מוכיחה שגם אנשים נורמטיביים, יציבים
וחזקים עלולים ליפול ברשת המרושעת והמתוחכמת | איך מזהים כת?
איך יודעים להיזהר? חשוב לדעת, חשוב להיזהר | שהשם ישמור

דבורה נויגרשל

ולת

ף אחד לא היה בוחר להיות הגיבור של הסיפור הזה, אפילו שהוא גדוש באלמנטים שכל סופר מותחני אימיה היה בוחר בהם בחדווה. גם הסוף הטוב לא משכנע. הדרך קשה ומייסרת, ויצאיה מהמסלול הנורא הזה היא בחזקת נס. מי שאחרי הגאולה מצליח גם להשתקם ולרפא את הצלקות, זוכה לנס כפול. אנשים שנתפסו בכך? נשמע רחוק. לא הגיוני. רק חלשי אופי, אומללים ונאיביים עלולים להילכד, לא? מדוע שאנשים נורמליים ישעבדו את עצמם לאיזה יצור הזוי שמדמיון שהוא משיח / מרפא על אנושי / סגן ריבונו של עולם? הזוי! מופרך!

המילים הללו עלולות להכאיב נוראות למרואיינות שלי, אלה שסיפרו לי על התהליך המתוחכם שבו הצליחו לתעתע בהן, ועל הדרך הארוכה להתפכחות. כי גם האנשים הכי נורמליים והכי מפוכחים, אנשים רגילים כמו אלה שהולכים לידנו על המדרכה, אנשים שהיו בעלי דעה עצמית, רצונות, שאיפות ועם ביטחון כלכלי - עלולים למצוא את עצמם בשבי. עמוק עמוק.

רחל ליכטנשטיין, מנכ"לית 'המרכז הישראלי לנפגעי כתות', שרואה את התמונה הרחבה מכל הצדדים, אומרת כי כל אחד עלול להגיע למצב הזה, חלילה, ולא משנה הגיל, המוצא, המצב הסוציאקונומי, הצבע, הטבע... אין חסינות.

מה כן יש?

יש אפשרות להיות מודעים לתופעה, לדעת לזהות תמרורי אזהרה, לשמוע איך לפקוח עיניים למי שעלול להילכד, לשמוע איך אפשר להינצל.

חשוב לציין כי בראיונות עם ניצולות הכיתות המופיעות בכתבה, אין הרחבה מיותרת על הפרטים המזוויעים והחולניים מחיי היום יום של חבר בכת, שאין בהם תועלת מעשית מלבד התעללות בקוראים. די באלה שעברו זאת ולא מאחלים לשום אדם בעולם לטעום את הטעם הנורא.

כת או קהילה?

ובכן, מהי כת? בהגדרה פשוטה מדובר בקבוצה סגורה, מעין 'קומונה' המבססת את אמונותיה ואת אורחות חייה על שיטה רעיונית מסוימת - לרוב דתית.

הי! מזכיר לנו זרם או שיטה ביהדות? זה ממש לא. ההבדל העיקרי הוא בגודל הקבוצה, במנהיג ונושאי כליו. ההערצה לעיתים מגיעה עד כדי פולחן סביב אדם מסוים, כתביו ורעיונותיו, ולעיתים אפילו סביב חפצים הקשורים בו. אופס, זה כבר מזכיר יותר עבודה זרה.

זה ההסבר שמספקים לנו במרכז לנפגעי כתות, תוך הבדלה בין כת הרסנית לקבוצה בלתי מזיקה:

ישנן קבוצות סגורות שמתאחדות סביב מנהיג ו/או סביב רעיון רוחני, מופרדות מהחברה, מאמצות מנהגים רוחניים שונים ואפילו קיצוניים - אלו אינן כיתות הרסניות.

מה שהופך קבוצה המתאחדת סביב מנהיג ולה רעיון (לרוב רוחני) לכת הרסנית, אלו השיטות הפסיכולוגיות הננקטות על ידי מנהיג הכת כלפי המאמינים. השיטות גורמות ליצירת זהות חדשה למצטרף, עד כדי יכולת ניצול ושעבוד המאמין לטובת המנהיג. מטרת מנהיג הקבוצה היא לצאת מורווח מהמאמינים, אם זה רווח כלכלי, כבוד או שליטה פיזית ברמה פלילית.

לרוב, המאמינים החיים בתוך הקבוצה, פיזית או מנטלית, מתקשים לזהות את הרווחים שהמנהיג זוכה

להם ואת הניצול שהם חווים, ומתוודעים אליהם טיפין טיפין לאורך השנים, מה שמוביל אותם לרגע ההתפכחות ולציאתם מן הכת.

הטכניקות הפסיכולוגיות מתבצעות על ידי המנהיג תוך יצירת תחושה של חולשה והטלת אשמה מצד אחד, ומנגד הפצצת אהבה, החדרת פחדים ואיומים פיזיים, צמצום המרחב האישי ושליטה עליו, ניתוק מהעולם החיצוני (כולל משפחה גרעינית, שכנים, חברים לעבודה), דרישה לווידוים ולמתן מידע אישי, עידוד הלשנות בין חברי הקבוצה, הסתרת מידע המיועד רק לוותיקים, הטענה שפתית, עומס בזמנו של המאמין ושיחות אישיות ארוכות עם מנהיג הקבוצה. כל אלו מביאים את המצטרף למצב שבו הוא משנה את זהותו בהדרגה לזהות כיתתית חדשה, בעלת תלות טוטלית הנכנעת למצבי ניצול ושעבוד.

קבוצה נבחרת ברצף ובעוצמה של המאפיינים. ככל שקיימים יותר מאפיינים, כך ניתן להסיק כי מדובר בקבוצה שהיא יותר כיתתית ופוגענית.

איך מגיעים לשעבוד כזה?

שוחחנו עם כאלה שהיו שם.

אור צורב

רינה (השם המלא שמור במערכת) הייתה אז בת שש עשרה וחצי: "הגעתי מבית חילוני רגיל. לאחר אירוע מטלטל שעברתי, חיפשתי נחמה. חברה טובה הציעה לי להתלוות אליה לשיעורי תורה. הכל היה חדש ומושך את הלב. השיעורים פתחו לי שער לעולמות טובים ומלאי אור.

"ואז חברה נוספת שנתפסה גם היא לנושא, הציעה לנו לבוא אל 'הרב שלה'. הגענו. מקום נחמד ממש. אווירה טובה של אנשים צעירים ושמחים. אם דמיינתם אנשים מדוכאים ואומללים - ממש לא. מי שקרא לעצמו 'הרב' היה מזמר בשיעורים ומשרה אווירה קוסמת. במקום הייתה פעילות ענפה של חסד - חלוקה של סלטים וחלות למשפחות לכבוד שבת. הכל נעשה בהפרדה כיאה וכיאות".

מה היה תוכן השיעורים?

"מעניין מאוד. מלא בסיפורי חסידים וניסים ונפלאות. בין השורות שזר 'הרב' את המושג: התבטלות בפני הצדיק". כאן רינה נעצרת וממש מזדעקת: זו נורת אזהרה חשובה: הוא שינן במתק לשון כי עלינו להתבטל התבטלות מוחלטת. לזרוק את השכל. אין שאלות. אין רע. אסור לחשוב על הצדיק רע. זו נורת אזהרה שנייה: כיבוי המחשבה העצמאית.

"ומי ה'צדיק' שמולו מתבטלים ואחריו לא מערערים? כמובן - הוא.

"כל הנושא של אמונת חכמים עבר אצלו עיוות השקפתי נורא, אבל קשה היה לזהות זאת, במיוחד עבור מי שלא באה מבית חרדי. הוא עצמו היה חרדי בהגדרה. אלו שהסתופפו סביבו היו בעלי תשובה רבים, אך גם חרדים.

"בימי חמישי הוא היה מחזיק את הציבור ער שעות ארוכות ומלמד 'קבלה', כביכול, כשללומדים אין כלים לשפוט ולקלוט את המסרים המעוותים. השיעורים הלכו ותכופו: חמש פעמים בשבוע. הוא הזמין את הקהילה לחגוג איתו חגים בבתי הארחה יחד, כשהוא מוסר שיעורים 'מחזקים' שהעצימו עוד ועוד את תלות הקהל בו".

לצאת לחירות אמיתית

איך מביטים על כיתות מההיבט הטיפולי-מקצועי?
נועה רבינוב-שלום, עו"ס קלינית, מטפלת בנפגעי כיתות,
מועניקה סקירה מקצועית.

איך קורה שאנשים נכנסים לכת?

"אני חושבת שזה מגיע ממקום של חיפוש. חיפוש רוחני,
כשלאדם יש תחושת חסר והוא מחפש תשובה. חשוב
להבין שהכניסה היא מאוד הדרגתית ומתוכננת. לו יגיע
אדם לשיעור תורה ובסופו יאמר לו 'הרב': 'אתה חייב
למכור את ביתך ולהביא לי את כל הכסף', הוא יברח
משם.

"התהליך הוא הדרגתי, דרך רמיזות דקות על התבטלות
בפני ה'צדיק' למשל, ואז אחרי תקופה רימוז שהוא
הצדיק, ובסוף אחרי תקופה נוספת יבקש ראש הכת
מהאדם להראות את התבטלותו ל'צדיק'..."

"המנהיג תופס את נקודת התורפה של כל אדם ויודע איך
להשתמש בה. הוא מוצא ומגדיל אותה ומבטיח שאצלו
נמצא הפתרון והרפואה. ראשי כיתות יוצרים שליטה
ותלות באמצעים שונים.

"נוסף על כך, הם מצמצמים את חוש הביקורתיות, תוך
עיוות של ציטוט כמו: מי שמערער אחרי תלמיד חכם
אין רפואה למכתו".

איך זה מתנהל בכיתות שלא נושאות אופי דתי?

"במקומות כאלו נמצא 'גור' שמדבר הרבה על כך
ששיפוטיות היא דבר רע. זו למעשה אותה טכניקה.
זה יכול להיות מטפל קבוצתי להתפתחות אישית,
יכולה להיות גם אישה שהיא כביכול מורה רוחנית, אך
משתלטת על תודעה, נפש וגוף".

נועה מונה עוד טכניקות: "ניתוק מהסביבה, מהמשפחה,
שמטרתו למנוע קשר עם מי שיכול להשפיע, להזכיר
דברים, להטיל ספק.

"הפחדה: תאבד את העולם הבא שלך.

"טשטוש המחשבה וכושר השיפוט של האדם באמצעות
צומות, שינה מועטת, וגם שימוש בחומרים מסוכנים
משני תודעה.

"הכל נעשה בהדרגה ונבנה שלב אחר שלב. כל אחד
מחברי הכת משועבד לפי השלב שהוא נמצא בו. האחד
בפן הכלכלי, האחר הפיזי. לכן נמצא מאותה כת עדויות
ברמות אחרות".

מה ההבדל בין קהילה דתית סגורה לכת?

"ההבדל המרכזי הוא השעבוד והשבי. בכת אין בחירה.
יכולה להיות קבוצה רוחנית המונהגת על ידי רב, ולי ולך
זה לא נראה טוב, אבל זו לא כת. אין שם ניצול ושעבוד.
מקום שבו מנהיג רואה רק את הצרכים שלו, משעבד
את האנשים לסיפוק צרכיו ולא אכפת לו מה קורה להם,
והכל בשם אידיאולוגיה וגאולה ואור - הוא כת. הוא
מסוגל לרושש אמה חד הורית בלי להניד עפעף. יש
הנהנים מהשפלת מאמיניהם, אבל יש שלא. הם רוצים
רק סיפוק צרכים אישיים".

למה ה'הם' הופכים למנהיגי כת?

"יש כל מיני הגדרות של הפרעות אישיות, אבל זה לא
באמת משנה. לרוב, המנהיגים הם על רצף כלשהו. מה
שיש כאן הוא אישיות כריזמטית ומתוכננת, הרואה
רק את המיליון שלה ולא את האחר, אם בכסף, אם בכבוד
ואם בדברים גרועים יותר. אין שם רגש, אין קודים של

מוסר ומצפון או הבנה של הפגיעה באחר. הרבה
פעמים אין חרטה. זהו צורך התמכרות".

מה תפקידו, החברה/המשפחה, כשמבחינים

שמישהו מהסובבים אותנו נתפס לכת?

"זה מאוד מורכב. מדובר בשבי פסיכולוגי, כשהאדם
שנתפס לכוד באיזו שליטה מחשבתית. הבן אדם עבר
תהליך של שטיפת מוח עד שהגיע לשעבוד הזה,
ואם תבוא ותגיד לו משהו, ראשי הכיתות הכינו אותו
לתסריט: 'אם יש מחלוקת על הצדיק - אלו מניעות
שנועדו להגביר בך את הרצון להתקרב לאמת', או
'המשפחה זה הסטרא אחרא...' ע"ל.

"דבר ראשון: חשוב לפנות לאנשי מקצוע ולקבל כלים.

אולי יהיה אפשרי לתפוס את האדם בהתחלה לפני שהוא
משועבד והשתרש. לכן חשוב מאוד להתייעץ עם מישהו
שיודע אם זו כת פוגענית, ובאיזה שלב האדם נמצא שם.

"נוסף על כך, חשוב מאוד לשמור על קשר, להעניק

אהבה וקבלה ולאפשר סביבה בטוחה: הבית תמיד פתוח
עבורך עם האוכל והמוזיקה שאתה אוהב. לחשוב על כל
דבר ששומר על קשר וחמימות. מדי פעם לשאול שאלה
קטנה שיכולה להעלות ספק, אבל בעדינות, ואם הוא לא
מתעורר, להניח. חשוב שאם יהיו לו פתאום סדקים, יהיה
לו מקום לבוא לשתף. ובעיקר: שהמקום לספקות לא
יהיה מנהיג הכת.

"זה קשה, כי הכיתות עובדות על ניתוק מהסביבה.

וכשמנסים להוציא משם את האדם בכוח, הוא עלול
להתנתק מאיתנו.

"קשה מאוד שלא להטיח: מה אתה, מטומטם? עיוור?

בל נשכח שמנהיג הכת מעודד סכסוכים, ולפעמים
האנשים שבתוך כת עלולים לפגוע בבני משפחתם. אבל
עלינו להבין שאותם אנשים שנמצאים בכת, פועלים
מתוך המקום שהם נפגעים. לכן יש להמשיך להיות שם
בשבילם, למרות הכל".

איך לנהוג עם מישהו שיצא מכת?

"ליוצא כת יש המון הרס מסביב, פגיעות בהרבה

מעגלים: נפשיות, כלכליות, בריאותיות. הם מרוסקים. הם
עברו תהליך קשה של איבוד זהות, של פגיעה בביטחון
עצמי בסיסי, ביכולת לבחור, יכולת הבנה מה נכון לי,
אמון בעצמי, אמון באחר.

"ההחלמה הדרגתית מאוד. אני נפגשת בכאלה ששהו

בכת מחצית מחייהם הבוגרים, ועוד לא מבינים את
המשמעויות, האובדנים והמחירים. ההבנה היא הרס של
הרבה דברים ובנייה מחדש.

"יציאה ממקום כזה דורשת הרבה כוח ועוצמה. יש

לראות את הכוח שלהם, לא לשפוט אלא להבין ולראות
את החוזקות והאיכויות.

"אם אדם רוצה עזרה - ודאי שעלינו להושיט אותה.

קשרים ואמון נבנים יותר לאט. אנשים עלולים להיפגע
מאלה שהיו בכת וניתקו קשרים, אבל חשוב להבין שהם
היו שטופי מוח, ולמחול עד כמה שאפשר".

נועה מסכמת כי יציאה מהשבי, למרות הסבל הפוסט

טראומתי המורכב, יש בה חירות.

"היוצאים מגיעים לחירות אמיתית וליציאה פנימית ולא

רק חיצונית, ולומדים לחיות לצד החוויות הקשות ההן

ולהמשיך קדימה".

את מתארת אדם עם שיגעון גדלות שהחליט שהוא רב קדוש, סיפר סיפורי חסידים מרגשים, ועשה אפילו הרבה פעילויות של חסד. מה רע?

"השם נתן לנו שכל לדעת לחקור, לשאול", בטוחה רינה. "שיעורים שזה המסר שלהם? לברוח! לפני שיתפסו אתכם בכבלים ותעברו את מה שעברנו שם כשהלכידה עלתה מדרגה. גיהינום שאין לתאר."

הדרך לגיהינום

"התהליך הוא הדרגתי: בהתחלה את רק ניגשת לקבל ברכה ומקבלת הארת פנים שמחממת את ליבך. הוא טווה קשר ברמה האישית. אנשים היו עומדים שעותיים-שלוש בתור כדי 'לזכות' להיכנס אליו בקבלת הקהל. הוא הביא את ציבור מאמיניו לרמות תלות כזו, שהם שאלו אותו גם על הדברים הכי טיפשיים שיש. למעשה הוא שלט בכל תחום בחיים."

"בכיתות בדרך כלל מבודדים מהמשפחה. כאן זה היה סוג של 'כת פתוחה'. אבל היה אסור לספר כלום לאף אחד. אף אחת לא חשבה להתחתן ללא ברכתו, עידודו ובעיקר מעורבותו. בשבתות ובחגים הוא הורה לי לא להישאר בבית, לא הרשה לי ללכת לאירועים של המשפחה. בחתונה של אחי היחיד (!) הוא התיר לי להשתתף רק בחופה. מייד אחריה הלכתי כי יש שיעור, ואסור להפסיד שיעור!"

ואם לא היית מגיעה?

היא צוחקת צחוק מר. "ואם?! אין דבר כזה! לא הפסדתי שיעור. מי שהעז לא להגיע? היה זוכה לשאגות. הוא ידע לתפוס כל אחד בנקודה החלשה. היה גם ברור שכל דבר רע שקורה לך זה רק בעוון האיום שהפסדת שיעור."

"על פניו היה נראה כי הקבוצה מלאת מעגלי תמיכה ומשמשת מקום חמים וטוב, אך הוא היה מתוחכם בטירוף: הוא הצליח לבודד מבחינה רגשית, במניפולציות שקשה בכלל לקלוט. עשה כביכול 'שלוש בית', אך בפועל גרם להמון גיטין, פשוט שקָּתב לאנשים את החיים והוביל אותם למצב שהוא מעגל התמיכה היחיד בחיים."

היו גם רגעים טובים, נעימים, כמו בהתחלה?

"כשאתה לכוד ברשת זה כבר לא 'כיף', אתה מרגיש ש'ככה צריך'. בכל הכיתות מעסיקים את האנשים בלילות. האנשים עייפים ורעבים מהצומות ש'צריך' לצום, ומאבדים את היכולת לחשוב - מהעייפות והחולשה. 'צומות, עיניים - זה התיקון שלך', היה אחד ממשפטי המפתח שלו."

וכאן היא מדליקה עוד נורת אזהרה: "מקום שיש בו הרבה פעילות בלילות, מחייב בדיקה אם הוא תקין או חלילה לא. נוסף על כך, היו גם שיחות הטלפון ממנו בשעות לא שעות. אין סיבה שרב יתקשר לזוג בשעות הקטנות של הלילה. בכת אין פרטיות. אתה נכנס ללופ ומאבד את עצמך. מאבד את היכולת להבדיל בין טוב לרע. ואז הוא משתמש בך כלכלית, אישית, ובכלל..." היא מתנשמת רק מזיכרון הרגעים ההם.

נקודת יציאה

איך יוצאים משם?

"אחרי חמש שנים של פגיעה מתמשכת, אין לך אתה. אתה לא חווה את החוויות הקשות כפגיעה אלא כתיקון חשוב."

"מעט לפני שהתחתנתי יצאו פשקווילים נגדו מאת אחד מבניו של גדולי הדור. ראש הכת אמר לי להתחפש לכלה וללכת לגדול הדור והוא ולבקש ממנו ברכה, ואז תבכי לו: מה עושים לרב שלי. ואני מתאפרת, לובשת שמלת כלה ועושה מה שהוא אומר. הולכת לגדול הדור!!! דיברתי לאחרונה עם בנו וביקשתי מחילה. הוא ענה לי: 'היית בשבי... מחול לך'."

"התחתנתי. חיי הנישואים שלי לא היו יציבים. נולדה לנו תינוקת והייתי עסוקה מדי, היה קשה לי להתמיד בשיעורים. אט אט הפסקתי לבוא, אבל עדיין נותרתי בקשר טלפוני. מהר מאוד הוא אמר לי לפרק את החבילה. אמר: עושים. הוא החכם, הוא היודע. "בעקבות הלידה והגט התנתקתי. הייתי עסוקה בהישרדות. אט אט נפקחו לי העיניים."

איך נתנו לך ללכת?

"הלכתי בטוב. מתברר שלא היו חסרים לו אחרים... וממני לא הייתה לו סיבה לחוש מאוים."

"תקופה אחרי שיצאתי מהכת למדתי מקצוע, כי כשהייתי שם הוא ממש לא הסכים שאלמד. למה? ברגע שחבר הכת ילמד מקצוע - הוא יפגוש אנשים מהעולם החיצון, נשוחח, נקבל אמות מידה ופרספקטיבה על החיים והעולם. הוא לא רצה שנחשוב. רצה שנהיה עסוקים בהתרמות. לפי פקודותי הייתי הולכת בלילות הקרים לכוהל כדי להתרים לפעולות ה'חסד' שלו". כשהיא מספרת, היא נדהמת מעצמה לאיזה מקום הגיעה.

וזו עוד נורת אזהרה: ברגע ש"הרב" מונע בכל תוקף כל לימוד מקצוע שהוא - זה מעורר חשד שמשוהו כאן לא תקין.

"התרחקתי. נחשפתי לכתבות שפתאום הביאו לי פלשבקים על כל מה שקרה שם. התחלתי לתהות ביני לבין עצמי אם מה שקרה שם היה בסדר ו... התקשרתי לעוזר שלו. שוחחתי איתו על מה שקרה עם הרב. הוא הבין בין השורות ואמר: 'הקשיבי, אני רוצה לשמוע שום דבר רע על הרב. לא רוצה שתישמט לי הקרקע מתחת הרגליים'. הטעות שלי הייתה בכך ששיתפתי מישהו מתוך הקהילה. אך אז עוד לא הבנתי מה באמת עברתי. נסיבות החיים הוציאו אותי מהכת, אבל שלב ההתפכחות הגיע רק אחרי עשור!"

מחושך לאור

"בתקופה שלמדתי קואוצ'ינג, הגעתי פעם לקורס נסערת מאוד בעקבות מקרה שרק כמעט אירע לבתי הקטנה. הקואוצ'רית הבחינה שהתגובה שלי מוגזמת, והבינה שיש משהו שמסתתר מתחת לפני השטח. היא החלה לברר איתי בעדינות, ורק אחרי עשרים דקות של הכחשות החלו ליפול ההגנות."

"לפעמים אדם עוזב פיזית את המסגרת, אבל בתודעה הוא נשאר בדפוס ההתנהגות המוטמעים בו, מתוך פחד. כשהתחלתי לפרט לה מעט מהזוועות שעברתי שם, ואני לא יכולה לפרט על גבי העיתון, היא דאגה מייד לקשר אותי למרכז לנפגעי כיתות ולטיפול מקצועי. דרך האנשים שהיא הפנתה אותי אליהם התחלתי לקבל טיפול, ואט ואט קלטתי מה עברתי. זה היה קשה ביותר. יש לי אישיות מאוד חזקה. גם במשפחה רואים בי אישה חזקה ומצליחה, מפרנסת ומתפקדת. מה יחשבו עלי: חלשה? טיפשה? איך אפשרתי שזה יקרה?"

"מטיפול לשיחה קלטתי שאני לא חלשה, לא אשמה, וזה עלול לקרות לכל אחד ואחד: מבוגרים או צעירים,

"מבחינה לימודית שיניתי מסלול בגללו ולמדתי מקצוע שלא מתאים לי. לא סיימתי את הלימודים, וכמובן איני עובדת במקצוע הזה. זו הייתה כפייה שלא הבחנתי בה. 'מדי פעם הייתי מבקרת אצלם. הוא לא לחץ עלי לעבור, אבל... מצא דרכים ליצור קשר באמתלות אגביות כביכול.

"ה'ציידות' מטעמו יצרו קשר גם עם חברותיי לפנימייה, וכשהן החלו לעבור ל'מדרשה המיוחדת', תבעו ממני ה'ציידות': 'הן צדיקות ויודעות את הדרך הנכונה ועוברות אלינו, איך את לא?'

"חששתי. ראיתי שהתנאים שם לא קלים ותובעניים רוחנית. איך אעמוד בזה?

"שוחחתי עם אמא של חברה, אמרתי לה שאני מרגישה שזו דרך קשה מדי בשבילי. היא השיבה לי: 'מיכל, את לא חייבת. זה מקום רק למי שבנוי לזה'. כלומר היא עצמה לא הבינה את אופי המקום והחומרה של מה שמתחולל בו.

"ואז שאלתי את עצמי: 'מה, מיכל, את לא יכולה לאתגר את עצמך?' חשבתי שאולי זה יהיה עבורי מקום לגדול, לתת מעצמי אקסטרה. בעקבות שטיפת המוח הבלתי פוסקת הרגשתי שאני חייבת בחיי משהו שיתבע ממני להוציא את כישורי ויכולותיי בצורה חזקה יותר. אמרתי: ננסה..."

דרך משבשת

"בשנות התבגרותי ניסיתי לברר ולדעת: מה חובתי בעולמי? הוא לקח את הנקודה היהודית הכנה והטהורה הזו והשתמש בה באופן אכזרי. 'בשיעוריו במדרשה הוא חזר על ציטוטים מהרמב"ם, מקיצור שולחן ערוך ועוד, כשהוא מעניק להם פירושים והדגשים ממוחו המעוות, כמו: 'טבע האדם להיות נמשך אחרי בני אדם לכן צריך שיהיה בחברת תלמידי חכמים תמיד'. ומי התלמיד חכם, לדעתו? הוא עצמו. הוא העוגן הרוחני היחיד שלנו, והמדרשה היא תיבת נוח. הנה יש כאן בנות צנועות שכל הזמן שומרות על מוסר ודרך ארץ בניגוד לסמינרים ה'נוראיים' וה'מקולקלים' של החינוך החרדי. הוא היה מביא סיפורים על נפילות של בנות סמינרים ועל מסלולי הלימוד שנוגדים את דרך התורה וההשקפה, על הסתירות לטעמו בין האופן שמתנהגים למה שמדברים..." קשה שלא לשמוע את האירוניה שבקולה של מיכל.

"המקום עצמו ממש לא מצא חן בעיני ההורים שלי. הם היו נגד, אבל אז התגלעה בעיה משפחתית והם היו עסוקים בה. 'רב' המדרשה ראה בזה 'מופת' שלו: 'תראי מה היו צריכים לעשות מהשמיים כדי שתוכלי להיכנס אלינו'. כך נכנסתי.

"היה קשה. נורא. התנאים שם לא אידיאליים בשביל ללמוד. תנאי מחיה אימים וצפופים ומזון בדוחק. 'בתקופה ההיא לא עבדתי בכלל. אך גם מהפרוטות שהיו לנו, נתנו לו כולנו מעשרות. כי למי את יכולה לתת מעשרות? הכרת הטוב... בהמשך בנות העבירו לו המון כספים. בזמן שהינו בתנאים אימים, הבן אדם ישב מאוד טוב, בדירה נוחה משלו ובה כל מה שצריך. באופן קבוע בנות העלו לו מנחות - כמה סירים מבושלים ביום.

בעלי השכלה או לא, ואם לא נשים לב, כולנו עלולים להישאב".

טיפול כזה עולה הרבה כסף...

"לצערי הרב אין מענה לטיפול מסובסד. אילו לא הייתי מקבלת את העזרה בהתנדבות, אני לא יודעת מה היה קורה. זה ארך זמן. זה שבר שאני מתמודדת איתו יום יום. אם לא בתי היקרה לא הייתי אוזרת כוח להתמודד. זו טראומה מורכבת, ואני מתמודדת עם פוסט טראומה. "אני יודעת ומאמינה שהקב"ה נתן לי את המסלול הזה, ודווקא מכיוון שעברתי את המסע הזה אוכל לתת כוח גם לאחרות.

"למרות הצורה המעוותת שדרכה נחשפתי ליהדות, אני מודה לבורא שהחוויה הנוראית לא גרמה לי להתרחק מהקב"ה חלילה או לשנוא את הדת".

מה את מבקשת לומר לכולם, כדי למנוע את הנפגעים הבאים?

רינה משיבה בקול ברור וצלול המונע משליחות: "אם לוקחים לך את יכולת הבחירה - ברח".

המלכודת נפרשת

במקרה של רינה, ה'ציאה הפיזית הייתה הדרגתית, ולא מתוך מודעות חדה וברורה. אצל מיכל, (פרטים מלאים שמורים במערכת) ה'ציאה לחופשי הייתה טראומטית כשלעצמה.

"הריאיון שלך תופס אותי בנקודת זמן סוערת במיוחד", כך מיכל. "שלוש שנים לצאתי מהכת, כביכול. אבל מה שעברתי שם נותר חי בי ברמה חזקה".

איך התחיל הכל?

"את המקום שהיה מכונה 'מדרשה' הכרתי בגיל צעיר. אז זה אפילו לא היה 'מדרשה', אלא משפחה מארכת. "למדתי אז בסמינר חרדי. סגנון הבית שבאתי ממנו היה דתי פלוס. באותה תקופה, אחיינית של מנהיג הכת הסתובבה בסמינרים וסייעה לו ללכוד בנות למדרשה. היא קראה לזה: 'לחזק', 'להתייעץ עם רב'. היא 'צרה' איתי קשר יום יומי וסחבה אותי להתייעץ איתו. אחר כך הצטרפה לציד בתו הנשואה, בנותיו הנוספות ואפילו אשתו. רק במבט לאחור אני קולטת שהוא צבר סביבו אנשים שיעשו עבורו את העבודה ואגב יפחידו את הבנות מניתוק, כדי לגרום להן תלות מוחלטת.

"הדרך שלהם הייתה ליצור בקיעים לגבי ההבנה שלך בתפיסת העולם שהייתה לך עד כה. זריעת ספקות בכל מה שאת חושבת. הרגשתי שמשוה לא בסדר בי, בדרך שלי, וב'מדרשה' אני מגיעה אל 'המקום הנכון' - במירכאות עצובות.

"בהתחשב במצב הדתי הפושר בבית הורי, לא היה לי ביטחון מלא בדרכי. אבל כשאני משחזרת? יותר מחצי מהבנות באותה כת היו מבתיים חרדיים לגמרי. הן הצליחו לערער את כולי".

מיכל לא רצתה בכלל להיכנס לשם, עם זאת, יום אחד היא מצאה את עצמה עמוק בפנים: "שלוש שנים וחצי עברו עד שנכנסתי לשם בפועל. שהייתי מחוץ למקום אבל הם שמרו כל הזמן על קשר, עודדו ייעוץ עם 'הרב'. שמחתי על האפשרות לכתובת ול'סמכות תורנית' והתייעצתי איתו. בתחילה לא היה לי בו אמון מלא, אבל אני בן אדם שנותן צ'אנס. במהלך שיחות הייעוץ לגבי לימודים, הוא היה מטפף לי ארס על החינוך החרדי, מעלה סימני שאלה על אופן החינוך ורמת יראת השמיים של המורות. הייתה לו ביקורת רבה שערערה אותי.

כשעבר דירה - בנות העבירו לו חפצים, סחבו דברים. היינו למעשה משרתות זמניות...

"כאמור, התנאים שלנו היו מופלגים. ישנות על מזרנים, ניזונות מתרומות ושאריות. הוא היה שולח בנות למסעדות ומאפיות בכל ערב לקבץ שאריות, שיהיה לנו מה לאכול.

"אני, שהגעתי ממקום מסודר - ישנתי בלילות במרפסת על מזרן. גוועתי מרעב ולא היה מה לאכול. ובכל זאת נשארתי. אמרתי לעצמי כי זה זמן הסתגלות. אני לא בורחת מקשיים.

"במהלך השנים החלו לנקר בי ספקות. לא הבחנתי מעולם ש'הרב' יושב ולומד, והרי הוא תלמיד חכם! נוסף על כך, כשהייתי מתאמצת בין עשרות הבנות במדרשה למצוא תור ולהיכנס אל ה'קודש' פנימה, ראיתי שהתשובות שלו על שאלותי הן כאלה שגם אני יכולתי לענות לעצמי לבד.

"בתמימותי ובישרותי פניתי לבתו, ואמרתי: 'לא באתי לזלול. אני מתאמצת כל כך ומתענה כדי להגיע אליו לשאול שאלה, ובסוף מקבלת תשובה שאני יכולה לענות עליה בכוחות עצמי'. הרגשתי איך היא משפדת אותי בעיניים שלה.

"לאורך כל הדרך היו משחקים של שליטה. ידעתי שאם לא אעשה מה ש'הרב' אמר, אוי ואבוי לנפשי. בהדרגה למדתי את 'שבט המוסר' שלו. השיעורים היו ארוכים, קשים ומלאי הפחדות. אין סליחה, על הכל משלמים במוות וגיהנום. הוא דאג להמחיש את הענישה בכל מיני אופנים שהשכיחו מאיתנו לחלוטין את טוב השם.

"הדרך להבטיח שאנו פועלות נכון, הייתה בהתייעצות מתמדת איתו על כל דבר. זה קרה אחרי שערער בנו באמצעות הקטנה יום יומית את הביטחון העצמי. אם מיישי הלכה לכותל ללא אישורו, הוא אמר: 'את חושבת שיש לך דעה עצמית משלך, אה? כך מצאתי את עצמי נדרשת לשאול אותו: האם ללכת להלוויה של סבי? האם לבקר את הוריי? ולכמה זמן? האם זה בסדר ללכת להתאוויר כעת? ואפילו: האם לגמול חסד עם מי שלא שייכת למקום?

"עשר שנים הייתי שם, שומעת מסרים נגד חיי נישואין וכמה אחריות יש בגידול ילדים. אם השם מזמן לך שידוך? בסדר... אבל מה ההיגיון לרדוף אחרי זה? הוא היה לועג להשתדלות לשידוך. המטרה הייתה להרדים. עד היום יש שם בנות מעל גיל ארבעים שלא נישאו..."

לפקוח עיניים

מה הביא אותך, בסופו של דבר, לקום ולצאת מהמקום הנורא?

"הגעתי לשם ממקום שרוצה להבין. במהלך הזמן התבלבלה לי ההבנה והייתי נתונה בפחד. בשלב מסוים הייתה לי חברה מהכת שנישאה. היא עברה תקופה קשה בתקופת נישואיה מול המדרשה, והקשר שלי איתה גרם לי לראות את העוולות האיומות שנעשו לה. אני זוכרת שניסיתי לברר איתו: 'למה אתם מתנהגים אליה ככה? זה ממש רצח!'

"הוא ניסה לשכנע אותי שכל העניינים הללו לא קשורים אליו, אלו פעולות של הבנות מסיבב. אט אט הבנתי שכנראה לא צריך להכשיר כל דבר במדרשה ה'קדושה', ושיש שם דברים בעייתיים.

"ברגע שאפשרתי והערתי את הביקורת הרדומה שבתוכי, התחלתי להבין ולשים לב לתופעות פסולות ואסורות הלכתיות.

"ואז הציעו לי שידוך. למרבה הפלא, 'הרב' היה בעד. מבחינת נתונים הכל היה בסדר, אבל הרגשתי שזה לא מתאים. היום אני יודעת שמשוהו בתת מודע דחף אותי להתחתן, העיקר להיות בחוץ. באותה תקופה ראש הכת הקים 'קהילה', ואותו חתן התאים לקהילה שלו, אבל לא לי...

"אחרי שהחבילה התפרקה, החלטתי שאני לא חוזרת למדרשה ויהי מה. חצי שנה גרתי אצל קרובי משפחה, שבנותיהם גם שהו במקום הזה. התחלתי לספר לאמא שלהן מה קורה שם. תוך כדי שיחה קלטנו את הבעייתיות החמורה של המקום. אחרי חצי שנה הייתה היציאה הרשמית שלי מהמקום, אבל בלב - הרבה לפני כן. 'זמתי טלפון עם בתו, ביקשתי לשוחח וקבענו פגישה. היא באה אלי לדירה. ישבנו ודיברנו שלוש שעות - כשאני מקליטה הכל. בשיחה הקשה הנחתי בפניה אין סוף ליקויים והוכחות עד כמה המקום בעייתי מבחינה רוחנית, הלכתית, רגשית...

"זו הייתה שיחה קשה ומעוצמת. היא הלכה עד הסוף בתמיכה באבא שלה. היו לה הסברים שהאדם הכי טיפש לא היה משתכנע מהם. ואז, כשהבינה שאני לא משתכנעת, החלה להציג אותי כקורח ועדתו. עניתי לה... היא איימה מפורשות. זו הייתה השיחה האחרונה שבעקבותיה חתכתי את הקשר שלי, ומייד אחר כך פנינו למשטרה. במקביל, פנינו אל המרכז לנפגעי כיתות, שאליה הגיעו פניות מעוד כמה בנות."

ומה קרה במשטרה?

"היינו אז מאוד טריות מבחינת היציאה, ולא הבנו את מלוא המשמעות של מה שעברנו. לא הצלחנו לדבר כמו שאני מדברת איתך היום. לא קלטנו את הרוע והעוול שהתבטאו בכל כך הרבה דברים, אפילו לא הבנו את מלוא חומרת המצב. איך הגיבו שם לעדויות שלך?

"הקשיבו ברצינות. אבל לא הקשיבו כמוך... הם מחפשים בשיח את הבעיה מבחינה חוקית ומשפטית, וזה מאוד מורכב. חשוב לציין כי אין היום חוק נגד כיתות, לכן אני צריכה להציג את הסיפור בצורה הפלילית ביותר, כדי שהוא יעבור את החסם של המשטרה ויגיע לפרקליטות ולבית המשפט."

היום שאחרי

איך הייתה ההתמודדות בימים שאחרי?

"גיהנום עלי אדמות. השנה הראשונה הייתה איומה. אין ספור פעמים שאלתי את עצמי: כבר יצאתי מהזוועה ההיא? אז למה אני סובלת הרבה יותר? מבחינה נפשית, בכל יום הרגשתי שאין לי כוחות. הייתי צריכה להתפרנס, לשלם שכירות, לתפקד רגיל כדי להחזיק את עצמי. "המרכז לנפגעי כיתות סידר לכל יוצאות הכת טיפול קבוצתי וזה היה חסד עצום. הוא הגיע בנקודת הזמן הכי נכונה. מהמקום המקצועי הזה קיבלנו מידע שהרגיע את הנפש. טיפול אישי לא היה אפקטיבי בשלב ההוא, כי לא כל מטפלת יכולה להבין את מהות השב. היינו קבוצה ששוחפה לאותה חוויה, עם מנחה מבינה".

התחושה של 'איזו טיפשה הייתי ביקרה אותך'?

בכת מעבירים משאבים של זמן וכסף באופן מוגזם עבור הכת, מעבר ליכולת האישית של כל אחד.

"השוהים בכת יחוו השפלות אישיות ופומביות על ידי המנהיג בעצמו. הם ידרשו להתמודדות על מעשיהם, יעברו על ידי המנהיג טלטלות נפשיות, הפחדות, אימים וענישה. מנהיג כת במסווה של 'רב' יגיד שהוא מעל המוסר, מעל החוק ומעל ההלכה, וישנה אותם לפי ראות עיניו".

יש אמרה שזה עלול לקרות לכל אחד. עד כמה היא נכונה?

"אנחנו פוגשים נפגעים מכל הסוגים. אין קשר לרמת אינטליגנציה או לשכבה סוציאקונומית. אנשים שנקלעים למצוקה כלשהי ומחפשים פתרון, עלולים למצוא את עצמם לעיתים במקומות מפקפקים, אצל האדם הלא נכון שידוע איך להפעיל מניפולציות לקרב אליו את האנשים ואז לפגוע בהם".

מהן הפעולות שנוקט המרכז נגד התופעה?

"הפעולות מתמקדות בשלושה היבטים: מניעה, הצלה ושיקום.

בשלב המניעה - המרכז פועל להעלאת המודעות ומעביר הרצאות לציבור הרחב ולאנשי מקצוע, מופיע בבתי משפט וכותב חוות דעת מקצועיות.

בשלב ההצלה - המרכז מסייע לבני משפחות שיקרים שוהה בכת הרסנית, באמצעות ייעוץ פרטני.

בשלב השיקום - המרכז מסייע לעוזבי כיתות בתהליך ההתנתקות ובשיקום הנדרש בליווי פרטני, קבוצות תמיכה, סיוע משפטי, ולא פעם גם בסיוע בצרכים בסיסיים כמו מיטה לישון, אירוח לשבת או מזון לארוחה. "אנחנו לא פועלים באופן ישיר לפרק כיתות. אנחנו לא המקום לביצוע מעשים אלימים ולא חוקיים. אנחנו נלווה את הנפגעים בפנייה לבתי הדין, לרשויות החוק, ונגיש חוות דעת לבתי המשפט כדי לעצור את הפגיעה".

יש אנשים שמצליחים לצאת לחופשי ולחזור להיות כאחד האדם?

"סיפור הצלחה מתחיל במענה בקו החם. כשפונה שואל לגבי קבוצה מסוימת שהוא רוצה להצטרף אליה, ואנחנו מכירים ויודעים להזהיר, אותו פונה נמנע מלהיכנס למלכודת. אלו הרגעים שבהם אנחנו מרגישים זכות להיות שליחים להצלה".

גב' ליכטנשטיין שמחה לבשר כי המודעות בציבור החרדי כיום די גבוהה: "בימים אלו אנחנו שותפים להוצאת חוברת הסברה בנושא שנכתבה על ידי אברך יר"ש ושמקבלת גיבוי והסכמות של גדולי הרבנים שליט"א". היא מפרטת שמות דיינים ידועים ומוכרים ורבני קהילות גדולות. "יש הבדל עצום בין פעם להיותם גדולי הבד"צים והרבנים נמצאים איתנו בקשר רציף כשהם נתקלים במקרה, ואף מבקשים לקבל את חוות דעתנו".

גב' ליכטנשטיין מספרת כי לפני כמה שנים הוזמנה לשוחח על הנושא בפני צוות מורות בסמינר 'בית יעקב' גדול: "לאחרונה פתה אלינו אישה שבעלה נכנס לתוך 'קהילה' שהיא כת. בסיום השיחה היא אמרה: 'נכחתי בזמנו בהרצאה שנתת במקום שאני מלמדת. חשבתי אז שהמידע המטורף הזה ממש מיותר לנו. לא עברו כמה שנים, וזה קורה אצלי בתוך הבית'!

"חשוב להכיר את הסימנים כדי לדעת לזהות את מי שכן ומי שלא, ולהזהר שלא ליפול במלכודת כשהיא קיימת".

"אוהו... הביקורת העצמית הזו עלולה לתפוס אותי בכל נקודת זמן בצורה אחרת: מקצועית, נפשית ואפילו בשידוכים. חשתי לעיתים נבוכה ומבושת נורא. מנחת הקבוצה עבדה איתנו המון על הנושא הזה והזכירה את החמלה העצמית. הרי זה עלול לקרות לכל אחד".

נקודה נוספת שמכל מבקשת להעלות: "כשמישהי יוצאת מכת, היא מרוששת נפשית וכלכלית ופגועה כל כך, ואין לה הכרה בשום גוף חוץ מהעמותה לנפגעי כיתות. אני לא מחפשת הכרה כמה אני מסכנה, רק מבקשת זכויות בדברים מסוימים. איך אני אמורה באמצע החיים לעמוד על הרגליים? פניתי למושל למשרד השיכון, שלחו אותי לוועדת חריגים. היה עלי לבקש המלצה ולהשיג מכתבים מהרווחה כדי שיבינו שאני נפגעת אלימות. זה הזוי! נפגעת כת זה מושג בפני עצמו".

בתגובה לדבריה של מיכל, מהמרכז הישראלי לנפגעי כתות' נמסר כי הנושא נמצא כעת בעבודת חקיקה במטרה להביא להכרה בנפגעי כיתות.

הצלה ושליחות

פנינו אל הגב' רחל ליכטנשטיין, מנהלת המרכז הישראלי לנפגעי כתות, וביקשנו לברר על מומדי התופעה.

"במרכז ידוע כיום על קיומן של יותר ממאה חמישים כיתות שפועלות בישראל, ולכודים בהן עשרות אלפי אנשים", אומרת ליכטנשטיין. "אין מספרים מדויקים. אנחנו גם לא מפעילים יחידת מודיעין לאיתורן. המידע מתבסס על פניות למרכז. כאשר מגיעה פנייה אחת על חשד לכת, אנחנו לא מגדירים אותה מייד ככזאת, אלא רק כשמצטברות כמה עדויות. אנשי המקצוע בוחנים את הממצאים, ועל בסיס המידע המצטבר אנחנו יכולים להתריע ולסייע.

"העבודה במרכז היא שליחות כפולה: גם להציל אנשים, אבל גם להציל את השם של היהדות מידיהם של ראשי כיתות הפועלים באצטלה של 'רבנים'. יש מי שחושבים שזו היהדות, חלילה!

"קורה שמגיעות פניות של הורים שמספרים שהילדים שלהם חזרו בתשובה. כשהם משתפים אותנו בפרטי המקרה ואנחנו מזהים את שמות המנהיגים המוכרים לנו כמנהיגי כיתות, זה רגע מעציב מאוד.

"באחד המקרים אמרה לנו אם לבן שנקלע לכת, כי מאז שהבן נכנס לאותה קהילה היא הפסיקה להדליק נרות שבת... כל כך התאכזבה ש'זו היהדות'.

"התופעה קיימת בכל המגזרים. במגזר הדתי והחרדי היא באה לידי ביטוי במסווה של 'רבנים', אלו עושים שימוש ציני במושגים בסיסיים ביהדות וכך משחירים את פני הדת ומנהיגיה.

"בכיתות תמיד יציעו אידאולוגיה - שהיא מלכודת הדבש. האידאולוגיה יכולה להיות רוחנית, כלכלית או טיפולית. השיטה או האידאולוגיה עצמן יכולות להיות טובות, אך מנהיג הכת יעוות וינצל אותן לשירותו".

איך יודעים להבדיל? מהם סימני האזהרה?

"בכיתות אנחנו נראה קשר ופעילות אינטנסיבית סביב המנהיג ברמה יומית. אנחנו נראה אדם שעוזב את עיסוקיו הרגילים, מתנתק ממשפחתו, מחברים, משכנים, כדי להתרועע רק עם חברי הכת, ומקדיש את מרב זמנו לסיפוק צרכיו האישיים של המנהיג. אנחנו נמצא את החברים

